

kön - sexualitet i båda fallen är mycket stark; det ena ger det andra och det andra ger det ena. Detta indikerar att konstruktionen av den lesbiska identiteten inte bara rör de sexuella preferenserna utan också i hög grad könsidentiteten.

Noter

1. Se Sawicki, Jana (1991): *Disciplining Foucault. Feminism, Power, and The Body*. Routledge, New York. s 17-32
2. Lundahl, Pia (1994): *Homosexualitet och gränsen mellan könen - Upplevelsen av homosexualitet i lesbiska kvinnors barn- och ungdomsskildringar*. Stockholms universitet, Institutet för folklivsforskning, uppsats för påbyggnadskurs.
3. Se Hall Carpenter Lesbian Oral History Group (1989): *Inventing Ourselves*. Routledge, London & New York.
4. Ehn, Billy (1992): "Livet som intervjukonstruktion", I: Tigerstedt, Ch., Roos, J.P. & Vilko, A. (red). *Självbiografi, Kultur, Liv*. Symposion, Stockholm.
5. Plummer, Ken (1987): *Beyond Childhood. Organising 'Gayness' in Adult Life*. Stencil. Homosexuality Beyond Disease, International Conference, Amsterdam, 10-12 December 1987.
6. Min utgångspunkt är emellertid att det kvinnligas status som ursprunglig är konstruerad. Jag tror alltså inte att det finns någon genuin kvinnlighet eller för den delen genuin sexualitet som skulle frigöras om olika former av förtryck försvann. Istället ser jag det vi kallar sexualitet och kön som tolkningar av de uttryck sexualitet och kön tar sig i ett visst historiskt bestämt samhälle. Det vi uttrycker och hur vi upplever oss själva är därmed bestämt av vad är möjligt att erfara (se här Judith Butlers diskussion om Foucaults, men också hennes egna, svårigheter med emanciperande feministiska teorier. Butler, Judith (1990): *Gender Trouble. Feminism and The Subversion of Identity*. Routledge, New York.)

Tidningen *Vidi* och det homosexuella kloakträsket

Nils Weijdegård

I Göteborg utvecklades under 20-talet några sexskandaler, både hetero- och homosexuella. Den lokala skandalpressen tog naturligtvis väl vara på vad som bjöds. Tidningen *Vidi* specialiserade sig på de homosexuella skandalerna och skapade också egna, medan den vänsterinriktade *Minareten* valde att skildra heterosexuella övergrepp. *Minareten* framträdde faktiskt också vid några tillfällen som försvarare av homosexualiteten.

Genom *Vidis* skrivelser om de homosexuella skandalerna - där långt ifrån alla handlade om verkliga övergrepp - får vi en inblick i synen på de homosexuella på 20-talet.

Veckotidskriften *Vidi*, som utgavs i Göteborg från 1910 till 1932, grundades av Willy Grebst, författare till en rad populära reseskildringar. När Grebst dog 1920 övertogs tidskriften av hans medhjälpare Barthold Lundén, som drev den tills den lades ner nyåret 1931-32. Lundén avled samma år 54 år gammal.

Barthold Lundén var son till en kyrkoherde i Göteborg. Han studerade vid Chalmers och arbetade under några år vid olika företag som ingenjör. År 1902 lämnade han en tjänst i Tyskland för att istället utbilda sig till violonist. Han spelade under tolv års tid, från 1908, i Göteborgs symfoniorkester.

Barthold Lundéns *Vidi* var under 20-talet en "boulevardtidning" - en populistisk sensationstidning. Innehållet rörde göteborgska förhållanden, inte minst inom teater- och varietévärlden. Den bedrev dessutom grovt demagogisk missnöjespropaganda mot för tidningen misshagliga personer och tendenser i den lokala politiken. Barthold Lundén var en ivrig antisemit. Antisemitismen spelar i själva verket den mest framträdande rollen i tidningen. Varje nummer innehåller hätsk propaganda mot judarna. Det märkliga är att tidningens grundare Willy Grebst, som Lundén uppenbarligen beundrade - han hänvisar då och då genom åren till Grebst värdefulla verksamhet - var "halv-jude".

Kvinnor behandlas i *Vidi* med den tidens manschauvinistiska förakt. Lundén ser dem som en samling våp, *de små liven*, som männen måste värna om, men också stå ut med. Här är dock inte hätskheten dominerande. Kvinnor är

läsarna positivt intresserade av. Men det är tydligt att läsaren förutsätts vara man - och att de kvinnor som ändå läser tidningen skall uppfatta nedlåtenheterna, som en förtäckt flirt.

Lundén är kulturkonservativ och angriper till exempel gärna Göteborgs Konstmuseum och dess inköp av modern konst. Språket i tidskriften är högtravande och stavningen gammalmodig. Innehållet är inte särskilt spännande, men tonläget arrogant. Den monomana antisemitismen är särskilt svårsmält. Det är svårt att förstå hur tidningen kunde locka läsare.

Lundén är alltså uttalad antisemit, han ser ner på kvinnor och han är kulturkonservativ. Det är inte förvånande att han genom åren också driver några kampanjer mot homosexuella.

I november 1920 tar Lundén för första gången upp "den homosexuella frågan" i en artikel under rubriken *Homosexualiteten i Göteborg*. Anledningen är att en ung man i staden tagit livet av sig. Tidningarna hade uppgivit att mannen lidit av "höggradig nervositet", men Barthold Lundén vet bättre besked:

Han tillhörde nämligen den beklagansvärda klass människor hvilkas redan från födslen abnorma sexuella drifter så lätt bringa dem i konflikt med Strafflagen.

Lundén är infam nog att ange en del fakta om den unge mannen, som troligen gjorde honom lätt igenkännlig. Göteborg var då - som nu - en stor småstad. I artikeln pläderar han för att polisen skall ingripa mot de ogenerade homosexuella herrarna, som syns ute på restaurangerna, och som förför och därmed förvandlar unga oskyldiga pojkar, "som inte alls är lagda åt det hållet" till "bleka, glåmiga, feminina och hypernervösa vrak".

Det finns redan i den första artikeln en vacklan mellan tanken att homosexualiteten är medfödd, nedärvd och tron att den är förvärvbar. Lundéns teori är att homosexualiteten är naturens eget sätt att rensa ut dåliga arvsanlag. Homosexuellas medfödda ovilja till samlag med personer av motsatt kön har alltså det goda med sig att mindervärdiga arvsanlag inte sprids vidare. Homosexualiteten - Lundén skriver om manlig homosexualitet - är alltså medfödd, men den kan också smitta. Enligt Lundén är vissa individer mer, andra mindre, maskulina:

Det finns män, hvilka ifråga om så godt som samtliga sekundära fysiska könsegenskaper - och äfven i fråga om de psykiska - äro utpräglade kvinnor. Och det finns kvinnor, som i detta afseende äro män.

[...]: De manliga homosexuella individerna äro helt enkelt män, som ha så starka kvinnliga sekundära könsegenskaper, att de direkt känna som kvinnor. Och det samma gäller för de homosexuella kvinnornas känslor för

andra kvinnor.

Helt maskulina män löper ingen risk att smittas, däremot de som har övervägande eller till hälften kvinnliga anlag. Drabbas en feminin man i ungdomen av förförelse av en homosexuell, blir han ovillkorligen och för alltid homosexuell. Lundén inser att man knappast kan döma någon för att "han är homosexuellt anlagd af naturen". Men han framhåller att

om denne person ger vika för sina drifter, om han förför någon ung man, - hvilken, låt vara i någon mån är feminint anlagd, men dock inte i så hög grad, att han inte blifvit förförd, ens skulle ha behöft känna en homosexuell känsla, - då begår den homosexuelle ett brott, som inte kan bestraffas nog strängt. Han har totalt fördärfvat och förgiftat en ung mans hela framtida lif och prisgivit honom åt namnlösa kval. Hade han inte kommit in i den unge mannens lif, hade denne kanske haft alla utsikter att kunna utveckla sig till en fullt normal och lycklig människa.

Att en sådan man skulle kunna "förföras tillbaka" till "normal" sexualitet tycks inte föresväva Lundén. Inte heller uppmärksammar han det orimliga i att ställa krav på hård lagstiftning mot "de homosexuella herrarna" och ändå anse att homosexualiteten är medfödd eller tragiskt förvärvad genom tidig förförelse.

Homosexuella kan uppenbarligen heller inte vara lyckliga. Att bristen på lycka kanske har sin grund i lagstiftningens hårdhet och det förakt, som kommer de homosexuella till del i bland annat *Vidi*, tycks Lundén inte inse. Men om han verkligen trodde på sina teorier är hans krav på stränga straff och ständig polisuppsikt kanske begripliga. Det gällde ju att hindra de ungdomar som genom olycklig fysisk disposition befann sig i riskzonen att drabbas av homosexualitetens fasor - blekhet och vekhet - men också sådant som Lundén och hans meningsfränder ansåg lämpliga för dem: hårda straff och social utstötning.

Lundén berättar i följande nummer av *Vidi* att han fått mängder av brev i detta angelägna ärende. De flesta givetvis tacksamma att han sagt "ett ord som länge borde ha sagts". Men också några vreda från motståndare, där "det sjuka samvetet formligen lyst fram ur hvarje rad".

En brevskrivare anser att polisen och pressen borde låta de homosexuella vara ifred i "sin olyckliga tillvaro", eftersom polisens intresse gjorde det möjligt för utpressare att "göra lifvet outhärdligt för en mängd homosexuella, hvilka inte ha förstånd att välja sina objekt (!) bättre."

Parentesens (!) är Lundéns kommentar.

Brevets förhoppning att Lundéns skall låta de homosexuella vara ifred förklingar ohörd. Han tar istället till de mest tårdröpande argumenten kring förförda ynglingar, som annars "nog aldrig skulle ha kommit in på sådana

sexuella afvägar utan utvecklat sig till fullt normala människor, om de inte fångats i deras garn!"

Han föreslår -denna gång raljant, vid senare tillfällen allvarligt och agiterat - att homosexuella skall straffas med spö, i varje fall om de skriver brev till *Vidi* och försöker försvara sig. Snart talar han om sin *kampanj* och redovisar något som skulle kunna kallas "undersökande journalistik." Lundéns berättelse är i och för sig välskriven och spännande. Hans "wallraffande" är ett modernt och i sitt slag djärvt grepp:

Jag fällde upp min rockkrage och styrde så mina steg först nedåt Gamla Allén och trakten av Konserthuset, där jag visste, att de unga pojkar, som brukar bjuda ut sig åt män, mycket gärna håller till.

Gamla Allén löper längs Hedens västra sida i centrala Göteborg. På Heden låg fram till 1928, då det brann ner, Göteborgs konserthus, där Lundén arbetat som musiker. Här låter sig redaktören bli utsatt för det ena anbudet efter det andra:

Han gick förbi mig och kastade en lång granskande blick på mig. När jag gått ett par steg, vände jag mig om. Äfven han hade vänt sig om och såg efter mig.

Jag gjorde nu helt om, nyfiken på hvad som komma skulle. Den unge pojken gjorde detsamma och kom rakt emot mig. Han stannade. Jag stannade också.

Den här situationen känner aktiva homosexuella män väl igen. Det vanliga numera är dock inte mötet mellan en prostituerad och en tänkt kund, men det var möjligen så då.

Pojken som är ungefär 16-17 år ber om en cigarett och kastar menande blickar och så småningom kommer det:

Hörrnu herrn, skall jag följa med herrn hem? halvviskade han.
Nej, din lille sate! - ropade jag!

Därmed slutade det äventyret för redaktör Lundén. Två gånger till generar han unga män, som är ute efter sexuella äventyr, möjligen kombinerade med ekonomiska förmåner.

Lundén tar sedan i:

Bevisar inte detta, huru fruktansvärdt homosexualiteten i Göteborg måste ha gripit omkring sig? Och framhåller inte det nödvändigheten af, att vår Polis ändtligen måste inskrida mot detta brottsliga, perversa svineri", som så länge ostörtd fått florera!

Så uppmanar han polisen att göra razzia bland de ynglingar som driver omkring och bjuder ut sig. Han rekommenderar också polisen att studera det liv, som "föres af en del servitörer på våra hotell och äfven restauranter". Likaledes borde polisen ägna "uppmärksamhet åt vissa cigarrbutiker lite här och hvar i staden". Men det sista förde ut Lundén på hal is. I numret därpå nödgas han under rubriken *Ett förtydligande* ta tillbaka antydningarna om cigarrbutikerna, ty tobakhandlarnas föreningsordförande klagade. Lundén var inte den som tog risken att förlora goda annonsörer för den goda moralens skull.

Slutklämmen i "wallraffartikeln" blev: "Får man bara fast i en ända, blir det säkerligen inte svårt att sen följa spåret och reda ut hela den ruskiga härfran." Kanske föreställde han sig att det dolde sig en slags homosexuell liga, en sammansvärjning eller ett homosexuellt brödraskap, som det gällde att komma åt för att därmed utplåna all homosexuell otukt. Eller försökte han åtminstone lura sina läsare att tro det? 50-talets hysteriska klappjakt på homosexuella byggde som bekant till stor del på uppjagade idéer om en farlig, vittförgrenad homosexliga.

Under de följande åren tar Lundén upp flera homosexskandaler. I slutet av 1921 skriver han om handelsagenten Karl Öhlén, som ertappats med otukt-brott mot ett stort antal pojkar. Öhlén, som var godtemplare och ungdomsledare, var uppenbarligen en pedofil som hade missbrukat sin ställning, men det hindrar inte att Lundén tar honom till utgångspunkt för sina angrepp på homosexuella i allmänhet. Dessutom får han chansen att angripa nykterhetsrörelsen - som anklagas för att ha känt till Öhléns aktiviteter med pojkar, men tigit om dem.

Artiklarna om homosexualitet väckte tydligen uppseende. Han får också kritik från "hedervärda" borgare i staden som ondgör sig över att artiklarna varit stötande för dem och deras barn. Lundén håller i tidningen med om att de skulle kunna vara olämpliga för ungdomar, men tycker att de också gjort nytta. De har öppnat ögonen på föräldrar med söner i farozonen. Vidare hade de kända homosexuella männen i stan upphört att synas på restauranger och teatrar ihop med unga män. Ynglingarna som brukade stryka omkring Konserthuset, i Bältesspannarparken, på Hagaplatsen och Domkyrkoplan hade slutat med det. Och unga män, "minst ett tiotal", hade sökt upp honom och berättat att de nu undsluppit homosexuella individers "närgångna uppmärksamhet". Lundén hade alltså uppnått ett praktiskt syfte,

att drifva de perversa elementen tillbaka, så att de inte längre vågade demonstrera sin läggning så öppet, ostentativt och ogenerat.

Genom Lundéns artiklar får vi en viss inblick i hur gaylivet levdes under denna tid. Teatrar och restauranger spelade tydligen stor roll som träffställen. Lundén utpekar särskilt anställda på Lorensbergsteatern, men det kan ha

berott på att teaterns ordförande var jude, nämligen den välkände doktor Mannheimer.

Ibland ordnade välsituerade herrar privata "schåsfester." Lundén använder ordet "schåsar" om homosexuella män, uppenbarligen efter det franska lånordet "choser", som beteckning på tillgjordhet. Man träffades annars utomhus på speciella välkända mötesplatser och man kunde till och med förtäckt annonsera i pressen. Lundén påtalar vid ett par tillfällen bekantskapsannonser med "homosexuellt" innehåll i *Dagens Nyheter* och *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*. En sådan är den som Lundén hittat i DN i januari 1922:

"Feminina ungarlar!" Den av Eder som liksom annonsören är fullständigt utledsen på rummet och kokvrån, pensionatet eller mässen och som anser sig passa som fru i en villa på landet, låt ej detta sätt utgöra hinder för Eder innersta önskan. Annonsören innehar väl aflönad fast anställning, samt kapital för likställighet och gemensamt bästa samt trefl. utseende äro önskem. som i bref medelst foto torde bekräftas. sv. t "Wedding Trip."

I ett annat sammanhang berättar Lundén om "Schåsarernas klubb". Han har upptäckt att den "åtminstone i våras hvarje onsdags eftermiddag kl 1/2 8 brukade samlas på ett litet konditori i närheten av Slottskogen." Vidare nämner han en maskeradbal på Hotel Garni vid Marie Bebadelsedag, då hälften av herrarna var klädda som kvinnor.

Hans angrepp på homosexuella åtföljs i allmänhet av klagovisor över polismaktens ringa intresse för den homosexuella verksamheten. Det är uppenbart att "gayscenerna" var tämligen väl kända. Polismakten borde rimligtvis ha känt till något om den homosexuella kontaktrafik som försiggick på restauranger, i parker och kring pissoarer. Men troligen ansåg sig polisen ha viktigare saker att syssla med. Det låg förmodligen heller inga karriärmöjligheter i att jaga homosexuella, så som det kom att göra under 50-talet.

Vidi-artiklarna väckte trots allt seriös debatt och att Lundén generöst låter sina vedersakare komma till tals i *Vidi* beror troligtvis på att han då får tillfälle att i texten skjuta in sina egna kommentarer. Det är framförallt tre signaturer, "Biolog," "Mikael" och "Läkare," som reagerar på Lundéns angrepp och hans krav på hårdare tag från de rättsvårdande myndigheternas sida.

"Biolog" hävdar att homosexualiteten inte är självförvållad, utan beror på "en från normen avvikande byggnad hos könskörtlarna" och han hävdar att alla oavsett sexuell läggning har självklar rätt att behandlas och bedömas lika och att kriminaliseringen av homosexuella handlingar medför risk för utpressning.

Lundén polemiserar mot "Biolog" och särskilt dennes förhoppning om att straffen för homosexuellt beteende skall tas bort väcker hans misshag. Han målar upp en värld "där de homosexuella skulle få rätt att fritt demonstrera sitt gemena griseri och lämna dem frihet att förföra...förstöra...besudla...och

dra ner i smutsen...Lundén förordar i stället avhållsamhet: "de homosexuella skall med lagens hjälp tvingas hålla tillbaka sina 'bestialiska' drifter." Lyckas den homosexuelle inte behärska dessa, "ja då har han ju alltid kirurgen att vända sig till".

Signaturen "Mikael" inleder med att utförligt klargöra att kastration av homosexuella [vid denna tid] inte är möjlig i Sverige. Istället föreslår han att homosexuella skall emigrera till länder med mer tolerant lagstiftning och han nämner också sådana. Det är inte oväntat praktiskt taget hela Europa, med undantag av England och Tyskland. "Mikael" påtalar också att man i Tyskland - trots förbudslag - tolererar danslokaler och restauranger för homosexuella och att man dessutom där kan ge ut flera tidskrifter för homosexuella. Ett av "Mikaels" argument för att samhället inte skall straffa de homosexuella är deras "nyttighet." Han räknar upp en rad välkända homosexuella, som gjort insatser i den västerländska kulturen. Han framhåller också att homosexuella brott mot minderåriga är vanligare i länder, som förbjuder homosexuella aktiviteter, än i sådana som tillåter dem.

Enligt "Mikael" är 6 % av befolkningen homosexuell, något som Lundén ifrågasätter - åtminstone beträffande det sunda Sverige. Uppgiften 6 % har hämtats från Magnus Hirschfeldt och hans Sexualvetenskapliga Institut i Berlin. Hänvisningar till Hirschfeldt bemöts emellertid av Lundén med kommentaren: "Obs! Jude!"

"Mikael" tycker inte att homosexualiteten är "naturvidrig". Den förekommer också bland djuren, påpekar han. Han hävdar vidare att det föds lika många hetero-som homosexuella överallt, men att det som skiljer är öppenheten. I ett andra inlägg pläderar "Mikael" för ökad upplysning om homosexualitet, för att homosexuella skall undvika att av misstag ingå äktenskap och först därefter upptäcka sin läggning. Förbudslagen är av ondo, ty den ger möjlighet till utpressning och det gör de homosexuella fegare och försiktigare, så att de hellre förför småpojkar. Prostitutionen riskerar att öka. Dessutom kan inte lagen tillämpas fullt ut, ty fängelserna skulle snabbt bli fulla. Som det nu är drabbar lagstiftningen godtyckligt. Några få åker fast, medan de flesta kommer undan. Lagen förebygger inte heller homosexuella handlingar. Slutligen pekar han på att inget land som avskaffat förbudslagen velat återinföra den.

Det är uppenbart att "Mikael" är genomtänkt och har goda kunskaper, huvudsakligen hämtade från diskussionerna på kontinenten. Genom sina inlägg i *Vidi* gör han en insats för att få dem spridda och kända. Lundén medverkar, genom att publicera "Mikaels" texter - visserligen med inskjutna negativa kommentarer - till att öka kunskapen om homosexualitet.

Signaturen "Läkare" vill att Lundén skall göra skillnad på olika homosexuella. Enligt "Läkare" finns det två typer, den "idealistiska" och den "materialistiska". Bland de materialistiska finner man skurkar som Karl Öhln,

bland de idealistiska upphöjda själar som - inte oväntat - signaturen "Läkare" själv. De av den materialistiska typen "löpa på gatorna efter ständigt nya offer", medan de idealistiska ser den erotiska tillfredsställelsen i ett förhållande som en bisak. Sjalarnas gemenskap är viktigare.

Lundéns parentetiskt inskjutna kommentarer är ofta demagogiska överdrifter. Han sammanför homosexuella med sadister och kleptomaner och drar upp uppenbara fall av övervåld mot barn, som i fallet Öhlén, för att framställa alla homosexuella som avskyvärda. När Lundén tvingas välja mellan de vetenskapliga argumenten och de känslomässiga ovederhäftigheterna, väljer han känslomässigheterna.

och jag skulle vilja se, hur den vetenskapsman, filosof, psykiatriker eller biolog, som en vacker dag upptäcker att hans egen gosse fallit offer för och blivit förförd och fördärfvad, smutsad till både kropp och själ, så att ingenting åter kunde fullt upprätta honom, af en sådan där homosexuell usling, skulle handla.

Signaturen "Mikael" får emellertid av Lundén erkännandet att han skriver i en värdig och objektiv ton. Om "Biolog" skriver han däremot att denne sannolikt är starkt feminint belastad. "Det är i hvarje fall odisputabelt, att uttryckssättet hos 'Biolog' är 'schåsens.' Så skriver min själ ingen riktig karl."

En annan insändare kallar sig "Cleo Flirt", en naiv yngling, som dessutom stavar som en kråka. Han berättar utförligt om sina problem med sin flickaktighet, om hur han upptäckt sin läggning och om sin första romantiska kärlekshistoria. Han blir uppraggad av den något äldre "Erick" på Linnégatan och de utvecklar under en tid en romantisk vänskap med utflykter till Slottsskogen. "Erick" kräver mer, medan "Cleo Flirt" ståndaktigt håller på sig tills "Erick" berättar att han skall emigrera till Amerika. Han ämnar därifrån skicka en biljett, så att "Cleo Flirt" kan komma efter och i Amerika skall de sedan leva lyckliga tillsammans. Detta kan inte "Cleo Flirt" motstå och han faller för "Erics" enträgenhet.

Det visar sig dessvärre att charmören "Erick" lurats. Han avreser inte alls till Amerika utan är kvar i stan. "Cleo Flirt" är djupt sårad och vägrar ha med honom att göra, trots att han innerst inne älskar honom.

"Cleo Flirt" säger sig inte riktigt veta varför han skickar brevet till Vidi. Det kan man hålla med honom om. Det är så omoget att man utan vidare håller med Lundén om att det verkar vara skrivet av "en veritabel backfisch".

En annan skribent hävdar att

denna dubbelnatur har varit min största glädje och min största förbannelse.... Men det hindrar inte, att det är verklig, ren och ädel kärlek i just sådana former, som alla jordens heterosexuella snillen framställt den, och

den tar sig samma uttryck som den ordinära, tillåtna kärleken. Det finns till och med sådana bevisstücken som trohet och svartsjuka...

Ytterligare en skandal 1924 får Lundén att bekymra sig om den homosexuella faran. Den rör en köpman som i sin bostad blivit nedslagen av en yngre man, en före detta smörgåsnisse.

Händelsen refereras först ur tidningen *Morgonposten*, där köpmannen framstår som en godhjärtad man, som gripen av medlidande med den fattige smörgåsningen dels givit honom pengar, dels bjudit honom på mat och sprit. Under inverkan av alkoholen uppstod gräl och den unge mannen misshandlade den äldre så att han måste plåstras om på sjukhus.

Barthold Lundén anar oråd och forskar vidare på egen hand. I Lundéns version är den unge smörgåsningen Söderling utan arbete och hungrig. Han söker tugga och blir hos köpman Andersson, en man i trettioårsåldern, väl mottagen. Han får pengar och bjuds på mat och sprit. Dessutom får han erbjudande om att stanna över natten på en chaislong. Men vid sänggåendet kommer en lättklädd Andersson till Söderling och fortsätter att prata, för att så småningom övergå till att bli närgången. Det är då handgemänget uppstår. Det slutar med att Andersson tar en tung vass brevprens och hotar den unge Söderling, som lyckas vrida tillhygget ur Anderssons hand. Därpå slår Söderling vilt omkring sig och åstadkommer så mycket buller att grannarna väcks och kallar på polis.

Det är naturligtvis i Lundéns version ingen uppbygglig historia och han gör mesta möjliga av den. Han moraliserar över pressens förljugenhet:

Morgonposten har tydligen nöjt sig med att återge, hvad den så sällsynt människovänlige och för sin godhet så skändligen illa lönade "välgöraren" haft att förtälja. Men hvad ynglingen ifråga sagt om saken, det har man däremot förtigit.

Lundén manar fram klassmotsättningar, när han tar upp den rikes fräckhet mot den obemedlade, samtidigt, som han antyder att de rike redan från början lagt upp sin förförelsetaktik. Han pekar också på farorna av homosexuell förförelse och påtalar polisens undfallenhet:

En individ som denne köpman Andersson borde naturligtvis utan vidare sättas under den allra strängaste Polisuppsikt. Men tror nå'n, att Polisen bryr sig om att ägna honom och hans göranden och låtanden ens den allra minsta uppmärksamhet? Visst inte! Om det däremot skulle komma någon mera bekant bondfångare, inbrotts-eller ficktjuf till staden, ja, då får denne ögonblickligen ett par detektiver i hälarne på sig, som öfvervakar varje steg, han tar.

Barthold Lundén
1878-1932

Lundén angriper gärna polismaktens överksamhet. I själva verket fungerar ofta i Vidi de homosexuella skandalerna som ursäkt för att attackera myndigheterna, inte minst polismakten.

"Pesthärden" i Partille

Samma år berättar Lundén under rubriken *"En Homosexuell Pesthärd i Partille. Orion och jag på nattlig 'Schåsjakt'"* livfullt om hur han och några likasinnade angripit en privat fest på en gård i Partille, utanför Göteborg. Han har fått vetskap om "det svinlif, som dagar och nätter fördes där, av allsköns homosexuellt patrasck". Bland annat får han veta att "två av vår stads allra farligaste homosexuella skurkar sökt locka ett par unga pojkar att följa med sig dit ut på en nattlig fest". Han gör efterforskningar och finner att stället har dåligt rykte i trakten: "...alla voro fullt på det klara såväl med, hvad det var för slags lif, som där fördes, och alla förstod innebörden af de många och täta besöken af skönlockiga 'skärpgossar' och andra mystiska, vidriga figurer". Lundén passar på att återigen ge myndigheterna en skrapa. Han upprör över att landsfiskalen inte ingripit.

Han börjar nu själv bevaka gården och upptäcker snart att den frekventeras av

dels en massa bekantingar från "Schåsarnes klubb," dels andra individer med långa och fina meritlistor i min "Liggare," små homosexuella gossar af allra farligaset och värsta sorten, samt dessutom en del ungdomar, som jag hittills inte känt till som homosexuella. De voro antagligen nya "eröfringar," som ligan gjort på sista tiden, och hvilka man nu som bäst höll på med att riktigt fördärfva.

Lundén finner att denna gård, som ägs av två bröder Karlsson i Ugglum, är en "verklig central för allt slags homosexuellt pack... en kräftsvulst... en stinkande förpestande homosexuell dypöl". Han ser det som sin plikt att röja upp i dypölen, och han inleder med att ange vilka som brukar hållas därute. Inga namn nämns, men ändå borde de omnämnda varit lätt igenkännliga.

...två kypare från krogen "Femman" på Kungstorget, en dansk skyltare, en polettöförsäljare, ett butiksbiträde, en smörhandlare, en så kallad konsert-sångare, en underofficer, en son till en af vår stads musiker, en son till en specerihandlare, ett par platsförsäljare, en bokhållare, en affärsman och så vidare.

Lundén är en handlingarnas man: "Nu gällde det således bara att knipa ligan och ta alla de små söta gossarne på bar gärning." Han viddalar några pålitliga vänner, som håller sig beredda att när som helst rycka ut. Vid juletid väntar han att det skall ordnas någon "schåsfest" och han räknar inte fel. Strax före nyår kommer budet:

- Kom genast! Nu är det stor "Schåsfest" hos John och Otto Karlsson i Partille! Hela huset är upplyst, och det hörs långa vägar, hur förtjusande de små gossarne ha det och huru skälmaktiga de äro!

Lundén får bråttom att kalla sina vänner till aktion. Sju man stark beger sig expeditionen iväg i bil ut till Partille. Klockan är halv två på natten och "... stämningen hos de samlade älskeliga skälmungarne (borde) vara som högst." När de kommit nästan ända fram kommenderar Lundén halt. Han skickar ut en "förtrupp" för att kontrollera att expeditionen inte iakttagits.

- Vägen är klar! - rapporterar den. ...Nu ökade vi farten. Ändtligen voro vi framme. Där borta låg vårt mål!

Vi gjorde halt. Åh, så inbjudande och lockande förföriskt låg det där inte! Med ljus i hvartenda fönster! Rosafärgadt, varmt ljus! Den sinnesberusande Kärlekens ljus! Jo, jag tackar, jag! En idealisk tillflyktort för små skälmaktiga gossar!

Efter att Lundén givit luft åt en naturromantisk betraktelse om stjärnhimlen, berättar han så om attacken mot gården.

Allt närmare och närmare kommo vi. Små muntra, klingande glada skratt, glam och skämt trängde ut i nattens tystnad. Nu voro vi alldeles intill huset och smög oss in i skuggan.

Tyvärr kunde vi inte se in genom fönstren. De voro förhängda med något slags tunt, tätt gastyg, och inte ens den allra minsta springa hade lämnats öppen.

Då kom hastigt två af mina vänner fram till mig.
 - Hör, - viskade de, - Det här stämmer inte. Hör! Det är ju fruntimmer där inne! Hör, så de skratta! det är säkert fruntimmer! Så kan ingen karl skratta!
 - Var bara lugn, - hviskade jag tillbaka. Det stämmer nog. Alla på sina platser.

Jag gick, följd tätt i hälarne af mina två följeslagare, fram till hufvudingången... öppnade sakta ytterdörren... den var oläst... kom in i en liten förstuga... ännu en öppen dörr... ett fast grepp om dörrhandtaget... jag lyssnade... ett ögonblick...

- Jo, sötaste lilla, du... lite mer sylt var det... jo, det skall du visst få, det! -
 hörde jag en hög fistelstämma kvittra genom det ystra glammet därinne.
 - O, Gud, lilla älsklingen, så söt du är...

I samma ögonblick drog jag med ett kraftigt grepp upp dörren, tog två hastiga steg fram och ett åt vänster. Halt!

- Bom! Krasch! Bom!
 - Blixt! Åkslag! Jordbäfning! Världsundergång!
 - Bom! Krasch! Bom!
 - Kra...a...a...sch!

Så beskriver Lundén effekten av intränglingarnas entré. Han berättar spefullt vidare om festen och dess gäster:

Själ f befann jag mig stående på tröskeln till en matsal. Och framför mig satt, kring ett dukadt långbord, ett sällskap som... ja nu strejkar helt enkelt pennan...

Jag slukade scenen med mina ögon.

Så vidt jag räknade rätt i hastigheten, var det sex ynglingar och sex "damer!" De sutto där med ögonen alldeles stela af vildaste skräck och fasa.

Tänderna skallrade på dem, och deras händer darrade som af frossa. Munnarna gapade, och käkarne ramlade ned. De bara stirrade på mig som i dödsängest, som om jag varit ett spöke, ja, till och med den Onde själf. De fattade tydligen inte alls situationen. Där sutto de kind vid kind och med armarne ömt slingade kring "lilla midjan." Orörliga. Där lutade en annan sitt hufvud så smeksamt mot sin grannes bröst. Där satt ännu ett par, tätt intill hvarandra...

Vid ena bordsändan såg jag två små gossar, klädda i sjömansdräkt. Sminkade. Med skära kinder, rosenröda läppar, tuschade ögonhår och ögonbryn, krusade lockar, med bart bröst med en målad tatuering, med halfbara, vitsminkade armar. Ah, Gud, så sött. Sötare än sött, de voro. Vid motsatta bordsändan satt en "dam." I stor toilett. Dekolletterad! Med en schal kastad över axlarna, med solfjäder och pärlhalsband och ringpydda händer. Och skönsminkad och tuschad! Och peruk med modern frisyr!

Ni må tro, att han var oemotståndligt bedårisk, den lille gossen, där han satt, utklädd till dam. Och de andra "damerna" voro inte mindre förtjusande i sina genombrutna silkesstrumpor och blankkläderskor med höga

klackar, och uringningar, snörade och sminkade och tuschade, i damperuker med örhängen och broscher och halsband och guldarmband och ringar och fjädrar och bjäfs och kraf. Och bredvid dem, deras kavaljerer, lika skönsminkade och pudrade och tillstökade.

Tänk er detta sällskap! I magisk belysning! Och i en atmosfär så tjock och tung af sötaktig parfym att man nästan kunde skära den i skifvor.

Lundéns oväntade entré orsakar alltså förskräckelse. Han försöker sen uppträda som de myndigheter vilkas insatser han ständigt efterlyst. Han frågar myndigt efter bröderna Karlsson och när han presenterar sig skapar det - enligt hans egen berättelse - stor förvirring och desperation.

...jag är - Barthold Lundén!

- Blixt! Åkslag! Jordbäfning!

- Bom! Krasch! Bom!

Upp flög sällskapet från bordet som stunget af en giftig orm. Endast en tre å fyra stycken sutto kvar. Det var tydligt, att en hel del af dem inte kände mitt utseende. Men desto bättre mitt namn.

Det utbryter kalabalik under det att gästerna börjar leta efter sina kläder och någon flyr över de snöblöta ängarna utan sina ytterkläder. Under tiden ifrågasätter värden, John Karlsson, - "klädd i en mycket fin toilett och ... därtill en stor brunröd damperuk," - deras rätt att bryta sig in i hans privata hem. Lundén förklarar att han velat se vad han nu sett, för att kunna skriva om det i *Vidi*, nästa torsdag. Han begär - och får veta - de närvarandes namn och adress. Därefter avtågar han karskt med orden: - "Och härmed får jag önska herrarne en god natt!"

Det är en underhållande berättelse som inte saknar dramatisk spänning. Själva påhittet att resa ut till Partille och spela detektiv verkar som hämtat ur en pojkbok. Lundén var dock i 45-årsåldern vid tillfället.

Barthold Lundéns spektakulära skrivelser om olika homosexaffärer väckte uppseende. Avsikten verkar framförallt vara att peka på myndigheternas försumlighet att gripa in när det gäller denna folkfara. Men sensations-skriverierna ökade troligen också tidningens inkomster och själf kunde Lundén framstå som en sedernas och moralens försvarare i en dekadent värld. Det är inte självklart att artiklarna haft enbart negativ effekt på de homosexuella. Några kan visserligen ha skrämts av den oförsonliga hetsen mot dem, men andra kan ha dragit nytta av de kunskaper som presenteras. De kan också - mot Lundéns intentioner - fungerat identitetsstärkande, det vill säga givit homosexuella läsare klarhet om att de inte var ensamma om sina känslor och kunskap om den existerande homosexuella subkulturen.

Oss ger *Vidi* många fakta om homosexuella och deras aktiviteter, som tydligen var både vanliga och ogenerade i en tid då de faktiskt officiellt var strängt förbjudna.

Det framgår att villkoren för homosexuella var hårda. Den som ertappades blev socialt utslagen. Självmord, utpressning och våld förekom. Samtidigt fanns uppenbarligen kamratkretsar och kontaktnät. Det ordnades fester och folk umgicks också i större sällskap och hade trevligt och kunde leva ut.

Myndigheternas av Lundén påtalade ointresse liksom folkets i Partille brist på aktiviteter mot bröderna Karlsson tyder på en viss "slapp" men ändå tolerans, välkänd från andra håll vid denna tid: så länge den homosexuella subkulturen höll sig diskret och inte besvärade omvärlden valde man att inte låtsas se och inte ingripa.

Självuppfattningen hos de homosexuella var varierad: där fanns både den stolte bögen, den glättiga festfollan och den självömkanande homofilen, *Vidi* ger på detta sätt intressanta inblickar i homosexuella mäns villkor i 20-talets samhälle. Ur den synvinkeln har de hätska kampanjerna på lång sikt haft något gott med sig och Barthold Lundén mot sin vilja berikat den homosexuella kulturen.

Öppenhet och homofobi –

Lesbiska och bögar i 1990-talets massmedia

Martin Andreasson

Sverige är ett massmediesamhälle. Massmedia har en central roll både i den politiska debatten och för formandet och bevarandet av värderingar och livsmönster. Att massmedia har en oomstridd position som den viktigaste nyhetsförmedlaren är så självklart att man ofta inte tänker på saken.

Sverige är också ett samhälle som håller på att uppmärksamma sina homosexuella medborgare och ompröva deras förtryckta ställning. De senaste decenniernas serie av reformer för homosexuella behöver inte återges i detta sammanhang. Parallellt med de juridiska reformerna har samhällsklimatet blivit allt öppnare gentemot homo- och bisexualitet.

Följande artikel är en sammanfattning av den rapport¹ som författaren skrivit på uppdrag av Folkhälsoinstitutet. I rapporten görs en kvalitativ analys av bilden av homo- och bisexuella i svenska massmedia under åren 1990–94. Jag kommer här att koncentrera mig på tre av de teman som berörs i rapporten.

Är lesbiska osynliga?

Synliggörandet av lesbiska har blivit en allt viktigare fråga inom den homosexuella rörelsen i Sverige. Ofta har antagandet att lesbiska kvinnor syns mindre än homosexuella män tagits som en självklar utgångspunkt i diskussionen och har sällan underkastats prövning.

Vad gäller massmedia är situationen något mer komplicerad än så. I medieskildringar av homosexuella som privatpersoner går det inte att med större trovärdighet hävda att männen är ensamma på scenen. Tvärtom är balansen påfallande jämn mellan könen. Intervjuer med enskilda homosexuella handlar ungefär lika ofta om män som om kvinnor.

Samtidigt utsätts lesbiska för en annan form av osynliggörande som är mer subtil, men kanske just därför också farligare. I tidningsartiklar om homosexuella talas det anmärkningsvärt ofta om "bögar" när det av sammanhanget framgår att artikeln behandlar homosexuella av båda könen.

Hur uppstår denna skillnad: balans män–kvinnor i artiklar *med* homosexu-